

Alė Tamošiūnienė

ATMINTIS

Akyse man iškyla vaizdai, regėti vaiko, paauglio ir jauno žmogaus akimis. Prisimenu, kaip mamytė sekmadienį man pasiūlydavo važiuoti į Rokiškį pro mūsų Kamajų miestelį pravažiuojančia „koncesija“ (autobusiuku) paklaustyti bažnyčioje sakomų prasmingų, ilgai atmintyje išliekančių jauno, asketiško, erudito dekano Alberto Talačkos minčių. Kuris vaikelis nenorės pasivažinėti „koncesija“, pabūti gražioje bažnyčioje, pasivaikščioti dideliame mieste – taip tada mano vaikiškam proteliui švietė... Kas nėra aplankęs Rokiškio dvaro, bažnyčios, siūlyčiau būtinai pamatyti. Monsinjoras A. Talačka mėgdavo sakyti „Anykščių bažnyčia pati aukščiausia, o Rokiškio – brangiausia“. Mano akims buvo be galo gražus iš dvaro vedantis tiesus kelias per užtvenktą Laukupio upelį, tiltelis, tvenkinys su vandens lelijų baltais žiedais. Tas kelias iš dvaro tiesia linija lyg strėlė vedė į raudonų plytų neogotikinę Šv. Mato bažnyčią, iš tolo jos bokšte matėsi laikrodys, rodantis valandas. Bažnyčia pastatyta 1868–1877 m. pagal Vienos architekto G. Vernerio projektą. Bažnyčioje prie Didžiojo altoriaus stovi varinės Tyzenhauzų skulptūros – jauno karžygio ir vyresniojo, laikančio rankoje bažnyčią. Vitražai – iš Vienos, medžio drožiniai – iš Belgijos, vargonai – iš Vokietijos, unikali sakykla, krikštykla...

Mano senelytė pasakodavo, kad jaunystėje ne kartą matė dvaro karietoje, pakinkytoje gražiais žirgais, valdomoje „kurmėno“ (vežėjo), sėdinčias ponias baltomis suknelėmis, skrybėlėtas, o tarnaitės laikiusios virš jų galvų baltus lietsargius, kad saulė neperkaitintų... Atsakydamos į žmonių sveikinimus, ponios retkarčiais pamojuodavusios pirštinėtomis rankomis, o tarnaitės švystelėdavusios vaikams „cukierkų“ (saldainių su gražiais popierėliais).

Bažnyčios grindys išklotos plytelėmis, prie altoriaus jose buvo grotelės, man, smalsuolei, mama paaiškino, kad rūsyje buvo kūrenama ir per groteles iš rūsio kilo šiluma į bažnyčią.

Nežinau, ir labai gaila, kad nesužinojau iš savo mamos, kas buvo ta simpatiška moteris, su kuria prie bažnyčios mama apsikabindavo, pasisveikindavo, ir ji mus abi nuvesdavo pro šonines bažnyčios duris. Siaurais, stačiais laiptais, man be galo paslaptینگais, užvesdavo ant „viškelių“ vyrų pusėje. Iš aukštai, o kartu iš labai arti, mačiau, klausiausi lotynų kalba laikomų šv. Mišių, girdėjau iš tos gražios sakyklos Monsinjoro A. Talačkos pamokslus. Ne viską tada supratau, bet buvo gera, malonu prisiglaudus prie mamos šono stebėti, klausytis...

Buvau gal vienuolikos, kai mano akys pamatė ant tų pačių „viškelių“ lietuvių kalbos mokytoją, galvą apsimuturiavusią šaliku, pasistačiusią kailinę palto apykaklę. Kitą kartą

žiūriu – istorijos mokytoja už bažnytinių vėliavų ir kito inventoriaus... Aš neiškentus mamytei šnibždu į ausį, kad va, čia yra ir mokytoja... Mama gražiai man paaiškino, kad bažnyčioje visas dėmesys turi būti nukreiptas į altorių, o ausytės turi įsiklausyti į kunigėlio sakomus žodžius. Lyg tarp kitko pridurdavo žinanti, kad dukrytė niekam nesakys, kad matė mokytoją. Linktelėdavau galvelę; žinojau, oi daug žinojau, ką galima ir ko negalima kalbėti...

Ėjo metai, kiti. Labai mėgau skaityti mamos saugomus smetoninius žurnalus, ypač „Naująją vaidilutę“... Ir štai Rokiškyje vieno Monsinjoro A. Talačkos pamokslo metu išgirstu apie Tėvynės meilę, ištikimybę, jos ilgesį... Keletą jo padeklamuotų posmų buvau skaičiusi viename iš žurnalų. Ėmiau klausytis, kaskart tikėdamasi išgirsti kažką naujo, nežinomo... Važiuoju su mama į Rokiškį ir jau dabar aš ją kviečiu į bažnyčią... Įsiklausiusi į jauno kunigo tokius gražius pamokslus, jausdavausi lyg pabuvusi literatūros vakare. Grįždavau namo dvasiškai praturtėjusi, žiūrėdavau pro autobusiuko langą į besikeičiančius pakelės vaizdus, o mintyse kalėsi pasodintas naujas, jaunas, mažas daigelis – ieškoti, skaityti dar daugiau... Be galo gražiai susipindavo Monsinjoro išsakytos mintys su posmais tų poetų, kurių tuometinės mokyklos vadovėliuose nebuvo...

Kunigas pasodino mažą žingeidumo, gerumo paieškos daigelį, o paskui jau teko pačiai galvoti, svajoti, ieškoti, surasti... Kai tau šešiolika, septyniolika, atrodė, viską galima surasti, sužinoti, kas tas B. Brazdžionis, J. Biliūnas ir kiti...

Kartais pas mus ateidavo matematikos mokytoja V. Gargasienė, istorijos mokytoja S. Paradnikienė. Iš jų išgirdau, kad Monsinjoro A. Talačkos pamokslų slapčia daug kas eina pasiklausyti, dvasiškai pasikrauti. Ateidavo ir to meto rajoninio laikraščio žurnalistai, net partijos nariai...

Po daugelio metų kalbėdamasi su Monsinjonu A. Talačka, jam apie tai papasakojau. Jis patylėjęs atsakė „Su įvairiais tikslais ėjo klausytis mano pamokslų... Bandė užverbuoti, atsilaikiau...“

1967 m. atvažiavau dirbti į Anykščių centrinę vaistinę. Nauji veidai, naujos pažintys... Labai džiaugiausi, kad susipažinau su labai įdomia, mokerčia mintinai tiek daug poezijos gerbiama mokytoja – aktore Domicile Kunčiniene. Ji mėgo daug pasakoti, deklamuoti, žinojo mano meilę knygai. Sykį šypsosi „Žinai aš tau padeklamuosiu tokių posmų, kurių tau neteko girdėti, ir nežinosi, kieno...“ Deklamuoja, o aš šypsausi „Tai B. Brazdžionis“. Tada mokytoja iš knygų lentynos ištraukė smetoninį, plonu viršeliu B. Brazdžionio poezijos rinkinį „Neškis namo ir skaityk“... Jai tik buvo įdomu, iš kur jaunas tarybinių laikų žmogus žino Aš pasidžiaugiau, kad keletą eilėraščių skaičiau žurnale „Naujoji vaidilutė“, o kai ką išgirdau šešiolikmetė ar septyniolikmetė Rokiškio bažnyčioje... Ji sukľuso ir pasakė „Kaip

gerai, kad yra tokių kunigų. Mums, mokytojams, šiais laikais daug ko negalima sakyti. Viena širdyje turi, kita kalbi“, – atsiduso.

1969 m. į Anykščių Šv. Mato bažnyčią iš Rokiškio atkeliamas Monsinjoras A. Talačka, man jau žinomas ir gerbiamas žmogus. Jis 1958 m. Rokiškyje su vyskupu K. Paltaroku suteikė man Sutvirtinimo sakramentą, o čia, Anykščiuose, palaimino santuoką, krikštijo mūsų vaikus... Parvažiavus į tėviškę, ne vienas vis klausinėdavo „Kaip ten sekasi gerajam kunigui“ Vis prisimindavo rokiškėnai, nepamiršdavo...

Kartais pasikviesdavau MonsinJORą A. Talačką pasikalbėti, o kad būtų drąsiau, pasikviesdavau kartu savo kolegę, gerą draugę – Levutę Biliūnaite. MonsinJORas pasakodavo apie paveikslus – kad nemažai jų padovanojo ištremtieji į Sibirą, kad viską paliksiąs parapijos žmonėms... Imponavo jo elegancija, erudicija, noras kalbėti apie meną, muziką, literatūrą... Neužmirštu, kaip šiltai kalbėjo apie dainininkę N. Ščiukaitę, apie jos gražų, nuoširdų dainavimą, bet labiausiai – apie dainos žodžių pasirinkimą, jos dainuojamų poetų tekstus...

Rodė, pasakojo apie naujas šventoriuje rengiamas „stacijas“, paminklą... Gera buvo klausytis, klausti ir žinoti, kad visada bus išsamus, aiškus atsakymas. Galima buvo ir pasiginčyti, išsakyti savo abejones vienu ar kitu klausimu. Su atlaidžia šypsena priimdavo kitaip galvojančią, kitaip mąstantį, pridurdavo, kad kiekvienas laisvas žmogus turi teisę į laisvą mąstymą. Labai mėgo Just. Marcinkevičiaus poeziją, ypač skaitomą aktoriaus L. Noreikos. Gailėjo P. Širvio žmogiško silpnumo... Po susitikimo Vyno gamyklos salėje labai išgyveno dėl poeto P. Širvio, vis kartojo „Geras žmogus, bet neatsparus supančiai aplinkai, pasimetęs, jautrus, atlapaširdis... Gaila, ir kas jam galėtų padėti“ Man peršasi mintis, kad jiems galbūt teko susidurti Rokiškyje, nes P. Širvys vėliau dirbo Pandėlyje, Obeliuose.

Įdomu buvo diskutuoti apie sveiką gyvenimo būdą, dietinį maistą. Su meile kalbėdavo apie bites, jų gyvenimą. „Žmogui pavyzdys – jų darbštumas“, – vis pabrėždavo. O kaip susijaudinęs kalbėjo apie Lietuvos Nepriklausomybę dar pačioje aušroje – 1988–1989 m.! Džiaugėsi atgauta Nepriklausomybe... Ir savo darbais sėjo po mažą grūdėlį kaip geras sėjėjas – kantriai, nuosekliai, paaiškindamas abejojančiam, ieškančiam, palinkėdamas būtinai surasti tiesos kelią...

Paskutinį kartą aplankiau paprašyta šeiminkėlės ir jį prižiūrėjusių A. Ladigos, Radzevičiaus. Nedrąsiai užėjusi, pamačiau ligos prikaustytą lovoje, žaizdotas kojas... Kuo galėjau tepiau, kaip mokėjau tvarsčiau žaizdas... Surakintas skausmo maloniai dėkojo, šypsojosi savo gražia šypsena ir tyliai ištare „Pasilenk, noriu tave palaiminti ir ačiū pasakyti“. Gailiuosi, kad neišdrįsau anksčiau nueiti, atrodė, kaip čia siūlysis... Už kelių

dienų Monsinjoras A. Talačka paliko šį pasaulį. Liko jo liestos, vartytos, skaitytos knygos, paveikslai, į kuriuos žiūrėjo, mąstė, liko šviesus atminimas...

Gal 1976-ųjų vasara. Su drauge buvome Kavarske pas gerąją knygyno vedėją Staselę (buvo „blatas“ ir dėl knygų). Stotelėje stovime, laukiame autobuso, reikia suspėti į popietinę darbo pamainą. Sustoja lengvoji mašinėlė, vairuojama Monsinjoro A. Talačkos „Jei į Anykščius, galiu pavežti“. Ir su atlaidžia šypsena lyg tarp kitko paprašo, kad susėstume abi galinėje sėdynėje... „Pamatys, kad šalia jauna moteris, bus kalbų kalbėlių...“ Atsisėdam. Pasakojasi grįžtas iš Ukmergės. Kalbamės, rodom, kokias knygas nusipirkom... O mintys sukasi, kaip apgalvoja kiekvieną žingsnį, kad nepakenktų ir šalia jo esančiam, ir savo vardui...

Neprisimenu, per kokį renginį, gal per poezijos vakarą su aktoriumi L. Noreika, buvo pilnutėlė salė. Atėjęs Monsinjoras A. Talačka ir pamatęs šalia manęs laisvą kėdę, atsiklausė „Nebijai, kad viešoje vietoje atsisės šalia kunigas“ Aš drąsi „Prašau, labai malonu...“ O iš kitos pusės atsisėdo vienos įstaigos viršininkas. Šnibžda man „Kaip gerai, kad pati atskyrei nuo klebono, nes man būtų reikėję atsiskaityti partijai, jei sėdėčiau šalia jo...“ Tokie buvo laikai... Vieni kitų bijojom dėl įvairių priežasčių...

Gal 1989-ieji, gal 1990-ieji... Monsinjoras A. Talačka užėjo į vaistinę – kaip visada pasitempęs, besišypsas, nusipirko vaistų, pakalbėjom, pasiaiškinom... Lyg tarp kitko sako „Matau, dabar nėra klientų, galiu pasigirti ir parodyti keletą nuotraukų. Praeitą savaitgalį buvo mano bendraklasių susitikimas po 50 metų“. Man švystelėjo mintis – kas gi ten galėjo susitikti po 50 metų Išėmė iš knygos keletą nuotraukų. Jose – linksmi, simpatiški veidai. Vardino, pasakojo, rodė, džiaugėsi „Čia mokytojas, čia gydytojas, čia inžinierius, o va čia – kunigas“, – lyg tarp kitko, į save rodydamas... „Po tiek metų radom bendrą kalbą, buvo be galo malonu pasidalinti, ką kiekvienam teko išgyventi. Jaunystėje visi vaikščiojom į tą pačią gimnaziją, visų buvo gražios svajonės. Vienų išsipildė, kitų – ne... Nemažai jau išėjo į Amžinybę... Kiekvieno iš mūsų gyvenimas yra gražus, bet labai trapus... Kaip buvo gera“, – nuoširdžiai džiaugėsi Monsinjoras, o aš tyliai save smerkiau, kaip gi galėjau taip sau nusistebėti, netinkamai pagalvoti...

Alė Tamošiūnienė